

**Journal van een reis naar Genève, Italië en Frankrijk van
Coenraad Ruysch met zijn neef Dirck van Hoogeveen**

1674-1677

Nationaal Archief, FA Teding van Berkhout, 1408

Transcriptie en editie: Alan Moss

MEI-JUNI 1676: VAN GENÈVE TOT LYON

128v Vrijdach den 1^{en} meij ginch ick naer den eten tot monsieur Meijer¹ om gesamentlijck bij den professor Turetin² te gaen, die wij al wederom niet thuijs vonden, maer rescontreerden³ den predicant Turetin⁴, die ons bij den predicant Burlamachi⁵ bracht, dat een wackker⁶ en seer geleert man is. Naer dese visite gingen monsieur Meijer en ick wat in de maeliebaan speelen en naer dat wij moede waere, ginch bij De Weuw⁷ in den thuyn van haer moeder, daer ick tot den avont toe myn tyt soo heel qualyck niet besteden.

Saterdach den 2^{en} ginch ick naer de middach met monsieur Genier⁸ buyten de stadt lanchs de Roone⁹ wandelen, daer t' extraordinaris¹⁰ lustich¹¹ was. Des avonts in de stadt koomende, bleef ick by hem eeten.

Sondach den 3^{en} leyden ick uyt speele vaeren¹² op t' lac:¹³ monsieur Genier met sijn vrouw, De Weeuw en haer suster, mademoiselle d'Archimbout¹⁴, kunnende haer man wegens syn indispositie¹⁵ niet mede koomen, nevens haer suster, de broeder van monsieur en een goet vrindt van hem, dat een van de kluchtichste¹⁶ kerels van de werelt was en die t' gansche¹⁷ geselschap ten uysterste vermaeckte. Wij vongen¹⁸ seer scoone vis, dewelcke wij bij Genier des avonts gingen eeten, behalve een scoone truite¹⁹, die wij des middachs te Belle Rive²⁰ nevens de coude keuke²¹ depesceerden.²² Wij hadden t' geluck van seer soon weer.

Maendach den 4^{en}. Alsoo²³ de heer Smit²⁴ even naer dat wij gegeten hadde naer Lions²⁵ verreijsden, soo geleijden ick hem twee uere verre buyten de stadt,

¹ **monsieur Meijer.** Ruysch ontmoette Meijer tijdens zijn verblijf in Rome in februari 1675.

² **den professor Turetin.** François Turretini (1623-1687) was een gereformeerde theoloog en hoogleraar theologie aan de academie van Genève.

³ **rescontreerden.** troffen, ontmoetten.

⁴ **den predicant Turetin.** Het gaat om een familielid van de bovengenoemde François Turretini.

⁵ **den predicant Burlamachi.** De familie Burlamachi was een belangrijke Geneefse familie.

⁶ **wackker.** levendig, opgewekt.

⁷ **De Weuw.** Ruysch ontmoette De Weuw bij aankomst in Genève in april 1676.

⁸ **monsieur Genier.** Ruysch ontmoette Genier bij aankomst in Genève in april 1676.

⁹ **Roone.** Rhône.

¹⁰ **extraordinaris.** buitengewoon, bijzonder.

¹¹ **lustich.** aangenaam.

¹² **uyt speele vaeren.** voor ons plezier varen.

¹³ **lac.** meer.

¹⁴ **mademoiselle d'Archimbout.** Ruysch was met deze familie bevriend geraakt tijdens zijn verblijf in Genève in 1674.

¹⁵ **indispositie.** onwel zijn.

¹⁶ **kluchtichste.** grappigste.

¹⁷ **gansche.** hele.

¹⁸ **vongen.** vingen.

¹⁹ **truite.** forel.

²⁰ **Belle Rive.** Collonge-Bellerive.

²¹ **coude keuken.** meegenomen maaltijd.

²² **depesceerden.** opstuurden.

²³ **Alsoo.** Aangezien.

²⁴ **de heer Smit.** Smit was een vaste metgezel van Ruysch.

²⁵ **Lions.** Lyon.

alwaer hij de Roone passeerden en uyt Savojien²⁶ in Vranckrijck ginch. Dese promenade was admirabel²⁷ vermaekelijck, rijdende wij continueel²⁸ door freuijt boomen die in den vollen bloesem stonden.

Dijnsdach den 5^{en} depesceerden ick des morgens mijne brieven en naer de middach ginch ick bij de juffrouwe Roset, doch vondt haer niet t' huijs. Hier van daen ginch den naermiddach bij madame Bonnet²⁹ passeeren, waervan daen koomende ick monsieur d'Archimbout gins een weder meynende te gaen sien, vondt ick aldaer mademoiselle le Fort³⁰, t' welck mij tot eetens tyt daer dede blijven wanneer ick haer thuyt leyde. Naer den eten des avonts ginch ick met De Weeuw monsieur Genier besoecken, die ons wederom thuyt geleyde en bij mij noch wat bleef sitte praeten.

Woensdach niet notabels³¹ uyt gerecht.

Donderdach den 7^{en} hadden de burgers van Geneve met den andere twee compagnie cavalerije opgerecht, werdende gecommandeert van den *sindique de la garde*³² nevens de voornaemste van de stadt. Sij deden exercitie int Plainpalais³³ en reden daer naer in den doelen³⁴, alwaer een courier banen opgerecht wiert en om prijs in t' wit³⁵ gescooten.

129R Vrijdach den 8^{en}. Was naer de middach tot de gravinne van Dona³⁶ en naer dat ick hier van daen quam, speelde ick een uer in de maelie baen en bracht de rest van myn tyt door in den thuyt van monsieur Genier door, alwaer ick hem, sijn wijf en beyde haer susters vondt, die mij seyde dat sijn mij des avonts naer den eeten alle wilde koomen besoecken, gelyck sijn deden.

Saeterdach reedt ick met Genier en sijn soon broeder naer abdije van Pomier³⁷, welcke promenade admirabel vermakelijck is. Den prior, dat een man van seer goeden huysen is, onthaelden ons extreem beleeft. Geduerende dat hy daer geweest is, heeft hij t' voorscreve³⁸ klooster met timmeren ten uysterste verbetert. Wij werden des middachs seer wel getracteert.

²⁶ **Savojien.** Savoye.

²⁷ **admirabel.** zeer.

²⁸ **continueel.** voortdurend.

²⁹ **de juffrouwe. madame Bonnet.** Ruysch ontmoette de familie Roset en Bonnet bij aankomst in Genève in april 1676. Beide waren belangrijke families van de stad.

³⁰ **mademoiselle le Fort.** Ruysch ontmoette de familie Le Fort bij aankomst in Genève in april 1676.

³¹ **notabels.** opmerkenswaardig.

³² **sindique de la garde.** Het gaat om één van de bestuurders van de stad. Per jaar werden er in Genève vier *syndics* aangesteld, die zich in hun *Petit Conseil* ontfermden over onder andere defensie, financiën en politie.

³³ **Plainpalais.** Plainpalais is een wijk in Genève.

³⁴ **den doelen.** de boogschuttersplaats.

³⁵ **wit.** D.w.z. het wit van het doel.

³⁶ **de gravinne van Dona.** Het betreft Espérance du Puy-Montbrun (1638-1680), gravin van Ferrassières.

³⁷ **abdije van Pomier.** Het gaat om de Chartreuse Notre-Dame de Pomier.

³⁸ **voorscreve.** eerder genoemde.

Sondach den 10^{en} was ick naer de predicatie³⁹ tot de gravinne van Dona, alwaer ses a seve dames van Lions quamen, waer onder eene die seer fraij was. Naer dat dese dames vertrockken waeren, ginch de graevinne visite geven en ick in de maelie baen wandelen, alwaer siende dat De Weeuw in haer thuyne was, ginch ick myn tyt bij haer passeeren.

Maendach den 11^{en} ginch in de kerck van St. Pieter⁴⁰, alwaer de promotie gescieden van de scolieren in t' college. Twee professoren deden een harange a propos⁴¹ op dese acte⁴² en den premier sindique⁴³ deelden de premia⁴⁴ uijt, bestaende uyt silvere medailles. Naer t' eynde van dese actie speelden ick met monsieur Meijer in de maeliebaen.

Dijnsdach den 12^{en} waeren wederom twee compagnien borgerije in de waepenen ter oorsaeck dat den koninck van de arquebuse⁴⁵ gemaect wiert.⁴⁶ De ceremonien waeren even gelijk als die van de flits booch⁴⁷, doch waeren omtrent hondert en vijftich jongens in de waepenen, alle geweer⁴⁸ hebbende geproportioneert⁴⁹ naer haer lijf en wierden gecommandeert door den jonchsten soon van den graeve van Dona.⁵⁰ Sij deden alle haer exercitie soo wel als geexerceerde soldaten souden mogen doen. Als alle desen treyn⁵¹ wederom binnen quam, wierden sij van de hier boven genoemde ruyterije ingehaelt.

Woensdach den 13^{en} waeren wederom de voorscreve borgerije in de waepenen nevens de cavalerie en de jongens, de welcke naer dat om sekere prys in den doelen gescooten was, in t' Plainpalais exercitie deden, bestormende een fort ten dien eynde opgerecht. Dewylen om den prijs gescooten wiert, was ick aen t' huijs van monsieur d'Archimbout, doch vondt niemand thuijs. In t' Plainpalais wederom koomende, vondt ick de gravin met alle de noblesse⁵², met dewelcke ick dese rejouissance⁵³ aensach tot de tyt dat sij haer wederom naer de stadt begaeven wanneer ick mij separeerden⁵⁴, alsoo de koetsen vol waeren, en De Weeuw thuijs bracht, dewelcke ick in haer thuijn vondt.

³⁹ **predicatie.** preek.

⁴⁰ **de kerck van St. Pieter.** Het betreft de Cathédrale Saint-Pierre.

⁴¹ **harange a propos.** gelegenheidspraak.

⁴² **acte.** handeling, gelegenheid.

⁴³ **den premier sindique.** Het gaat om een hoofdbestuurder van de stad, een van de vier *syndics*.

⁴⁴ **premia.** prijzen.

⁴⁵ **arquebuse.** haakbus.

⁴⁶ **Dijnsdach den...gemaect wiert.** Het gaat hier om een plaatselijke competitie, waarbij de winnaar 'koning' wordt gemaakt.

⁴⁷ **flits booch.** handboog.

⁴⁸ **geweer.** wapens.

⁴⁹ **geproportioneert naer.** afgesteld op.

⁵⁰ **den jonchsten...van Dona.** Het betreft Christoph I (1665-1733), burggraaf en graaf van Dohna-Schlodien. Mogelijk vergist Ruysch zich: Christoph I was toentertijd immers pas elf jaar.

⁵¹ **desen treyn.** dit gevolg

⁵² **noblesse.** adel.

⁵³ **rejouissance.** vreugde.

⁵⁴ **separeerden.** scheidde.

129v Donderdach den 14^{en} was des morgens tot monsieur Meijer om te sien wanneer hij wilden vertrekken en dewijle hy my seyde van intentie⁵⁵ te syn noch dien selven dach naer den eeten ten vier ueren te verreysen, nam ick geen afsceyt van hem, alsoo ick naer de middach hem te paerden wilde sien stijgen, gelyck gesciede naer dat wy wat met de heer Comme en syn huijsvrouw⁵⁶ gecollationeert⁵⁷ hadden. s' Avonts at ick in den thuy n van Genier nevens syn vrouw, De Weeuw en haer suster en monsieur Peret.

Vrijdach den 15^{en} quam monsieur Peret mij des morgens vroe ch afhaelen om den thuy n van seekeren monsieur Grenu te gaen sien, die ick admirable vondt. t' Geselschap van daechs te vooren bevondt sick te saemen hier. Omtrent tien ueren hielden wij ons middachmael rontoms een fonteijn, dewelke in een seer aengenaem prieel stondt, en keerden ten 11 ueren wederom in de stadt. Des achtermiddachs⁵⁸ ginch Archimbout besoe ken en vondt aldaer mademoiselle le Fort, die ons den tyt wel deedt passeeren.

Saeterdach den 16^{en} reedt ick des morgens met in de twintich Duytsche cavaliers te paerde uijt om exercitie van cavalerie te doen en naerderhandt met het pistool om prys te scieten, doch ick won niet, alsoo ick de sesde scoot hadt en maer vijf prijzen gedestineert⁵⁹ waeren. Omtrent 12 ueren wederkerende, traden wij alle in 'De Balance'⁶⁰ af, alwaer wij gesaementlyck t' middachmael hielden en seer sterck gedronken wiert.

Sondach den 17^{en} ginch naer de predicatie monsieur de Archimbout in syn thuy n besoe ken, alwaer hij was gaen wonen ter oorsaeck van syn indispositie om van lucht te veranderen. Dewijle ick hier was quam monsieur Guainier met onse hospita, syn vrouw en schoonsuster. De Weeuw daer oock.

Maendach den 18 ginch ick naer de middach seekere madame Saladin besoe ken, die heel fraey is, en daer naer aen t' huys van madame de Verasse, die wij niet thuy s vonden. De rest van de tijt op de treylle⁶¹ door brengende, vonden wy haer daer nevens madame Winsor, de juffrouwen Roset, Let en noch een deel ander geselschap.

130R Dijnsdach den 19^{en} was ick naer den eeten tot den heere grave van Dona⁶², dewelcke wederom van Berne gekoomen was, seer geincommodeert⁶³ van t' podagra.⁶⁴ Hier van daen koomende, ginch ick bij monsieur de Archimbout in sijn thuijn en bleef des avonts bij hem ten eeten. Met het poort sluyten binnen

⁵⁵ **intentie.** plan.

⁵⁶ **huijsvrouw.** echtgenote.

⁵⁷ **gecollationeert.** gegeten.

⁵⁸ **Des achtermiddachs.** In de namiddag.

⁵⁹ **gedestineert.** aangewezen.

⁶⁰ **'De Balance'.** Het gaat om herberg 'De Weegschaal'.

⁶¹ **troylle.** Onzekere lezing.

⁶² **den heere grave van Dona.** Het gaat om graaf Frederik van Dohna-Carwinden (1621-1688).

⁶³ **geincommodeert.** onwel, geplaagd.

⁶⁴ **t' podagra.** de jicht.

koomende, passeerden ick ver madame Bonnet, alwaer seer goet geselschap vindende de rest van de tijt passeerde.

Woensdach den 20^{en} hoorden ick dat den graef van Dona naer Copet wilde vertrekken, waerom ick aenstonts naer hem toeginch, doch vont hem al verreijst. Daer naer ginch ick wat wandelen en en passant De Archimbout besøeken.

Donderdach den 21^{en} ginch ick met de jonge Meijer om mademoiselle Bonnet te besøeken, doch sy was wegens haere indispositie belet. Des avonts naer den eeten passeerden ick mijn tijt met De Weeuw.

Vrijdach den 22^{en} niet notabels uytgerecht. s' Avonts naer den eeten bij De Weeuw.

Saeterderdach⁶⁵ den 23^{en} was ick naer de middach bij monsieur de Archimbout, die in de stadt gekoomen was om des anderendaechs⁶⁶ ten avontmael te gaen. Ick vondt daer mademoiselle le Fort.

Sondach den 24^{en} hebbe ick door Godes genade het avontmael des heeren in de kerck van St. Piere genoote. De heer Troncin⁶⁷ dede een seer heerlijke predicatie. Naer de middach was ick St. Gervais.⁶⁸ Des avonts naer den eeten tot Guainier.

Maendach den 25^{en} begost ick mijn afsceyt te neemen en was eerst aen het huijs van den proffessor Turetin, die ick niet thuijs vondt, daer naer tot monsieur du Four, die belet was, daer naer bij den jongen Turetin, die ick thuijs vondt en mij seer beleeft rencontreerden. Daer naer bij den Duytschen predicant Cern, daer ick van gelyken ontfangen wiert. Daer naer gaf ick een visite aen mademoiselle Bonnet, doch nam noch geen afsceyt. Des avonts ginch ick by De Archimbout eeten en naer den eeten by De Weeuw.

Dijnsdach den 26^{en} nam ick mijn afsceijt van eenige Duytschers, sijnde eerst ten huijse van Turetin geweest doch alweer mis, als mede bij Four, die even uyt was gegaen en daerom des avonts naer den eeten bij mij quam, doch van gelyken niet vont, alsoo ick beloofd hadt De Weeuw en haer suster tot monsieur Guainier te geleijden.

Woensdach den 27^{en} vertrokken des morgens seer vroeck alle de Duytschers die in ons logement gelogeert waeren op een naer. Naer de middach ginch ick met monsieur Gouainier, syn vrouw, De Weeuw, monsieur de Archimbout, sijn wijf en scoon suster in den thuijn van Grenu, alwaer ick dese troep des avonts ten eeten gaf. Wij maeckten ons admirabel vrolijck.

130v

Des avonts naer den eeten brachten wij met den tyt met wandelen door in desen thuijn en in de maeliebaen, alwaer t' vermits⁶⁹ de scoone manescyn admirabel vermaekelyck was. Naer dese wandelinch geleijde mij de gansche

⁶⁵ **Saeterderdach.** Zaterdag.

⁶⁶ **des anderendaechs.** de volgende dag.

⁶⁷ **De heer Troncin.** Het gaat om iemand uit de Geneefse theologenfamilie Tronchin.

⁶⁸ **St. Gervais.** Het betreft de protestantse Temple de Saint-Gervais.

⁶⁹ **vermits.** vanwege.

troep in seekeren thuyndie Archimbout van mij geleent hadt om die nacht te slaepen. Wij collationeerde hier noch wat en doe vertrock ieder naer sijn thuynd. Dit buyten de stadt slaepen is hier seer gebruikelijck in de somer om de promenade te kunnen genieten des avonts en des morgens vroeck.

Donderdach den 28^{en} quaemen des morgens ten vijf ueren mademoiselle Guainier en De Weeuw mij afhaelen om wat te wandelen, al de rest van t' geselschap naer de stadt gegaen synde op monsieur de Archimbout naer, bij wien wij in syn thuynd gingen ontbijten. Tegens tien ueren keeren wij alle wederom in de stadt. Naer de middach ginch ick ten huijse van monsieur du Four mijn afsceyt neemen als mede van den jongen Meijer en noch eenige anderen van mijn vrienden. Des avonts naer den eeten ginch ick tot Guainier met De Weeuw myn tijt passeeren.

Vrijdach den 29^{en} kreech voor de middach een visite van den professor Turetin. Omtrent ten 12 ueren ginch ick te paert sitten en reedt naer Copet om de heere graeve van Dona te gaen salueren⁷⁰ en van sijn gansche familie mijn afsceijt te neemen. Ick passeerde Versois⁷¹ en vondt den wech seer vermaekelijck. Koppet is een kleyn plaetsken, doch t' paleys van den graeve⁷² nevens ten thuynd princelijck, doch t' is jammer dat niet vertimmert is. Ick wiert van den heere grave, gravinne en freles⁷³ beleeft onthaelt met collatie⁷⁴ en andere civiliteijten.⁷⁵ Oock beloofden mij den graeve en graevinne van mij des anderen daechs jeder een brief van adresse⁷⁶ te Grenoble toe te senden, gelijk sij deden, selfs met de uysterste beleeftheid, alsoo geen van de brieven toe waeren, doch met een loos segel. Die van de graevinne was aen⁷⁷ en die van den graeve aen monsieur de la Piere, conseiller la Cour des Andes.

Des avonts in de stadt koomende, ginch ick bij den burchgraef van Copet des graeven soon, die te Geneve sich onthiel, doch vondt hem niet. Naer den eeten des avonts ginch met De Weeuw in de Rue Basse wederom myn tyt passeeren, mede neemende haer suster Cristien. Wij vonden mademoiselle de Archimbout.

Saeterdach den 30^{en} nam ick afsceijt van madame Bonnet, Spanheim⁷⁸, monsieur Deodati, De Beaumont⁷⁹ en noch eenige Duijtschers, seggende tegens ieder een dat ick des maendachs vroeck wilde vertreckken, sijnde van intentie des sondachs te verrejse dewijle ieder een aen taefel soude sitten, hebbende monsieur de Archimbout mij versocht dat de laetsen mael met hem soude eeten op dien dach in t' geselschap van mademoiselle le Fort, sullende de maelyt ten

131R

⁷⁰ salueren. groeten.

⁷¹ Versois. Versoix.

⁷² t' paleys van den graeve. Het betreft het Château de Coppet.

⁷³ freles. freules.

⁷⁴ collatie. een lichte maaltijd.

⁷⁵ civiliteijten. beleefdheden.

⁷⁶ brief van adresse. aanbevelingsbrief.

⁷⁷ aen. Het manuscript is hier verder niet ingevuld.

⁷⁸ Spanheim. Ruysch maakte al eerder kennis met de familie Spanheim. Friedrich Spanheim jr. (1632-1701) was ten tijden van Ruysch' studie hoogleraar theologie aan de universiteit van Leiden.

⁷⁹ monsieur Deodati, De Beaumont. Ruysch had Diodati en De Beaumont al eerder ontmoet in Genève. De familie Diodati was een invloedrijk familie van de stad.

tier ueren doen beginnen om mijn mijn dessein⁸⁰ niet te verhinderen, dewijle ick het dede om veel embarras⁸¹ van contravisites⁸², uytleydinge van omtrent twintich Duytschers die veel eer gedaen hebben, besoeck van trommels, dienaers van stadt etc. die om bedelaerije koomen, te ontvlieden⁸³, alle saeken hier gebruikelijck. Des avonts was noch eens aen t' huys van den burch graeve, doch vondt hem niet thuijs. Naer den eten passeerden ick mijn laetsten avont tot Guainier met syn charmante scoonsuster, de weduwe mademoiselle Mestresat.⁸⁴

Sondach den 31^{en} liet ick onder de predicatie van den morgen alle mijn bagie⁸⁵ tot monsieur d'Archimbout brengen, door syn meyssens⁸⁶ om alles in stilte te doen, als hier boven geseyt is, selfs myn laersen, en doen ginch bij De Weeuw mij afsceyt neemen, passerende voort' laest noch een charmant uer met haer. Sij nam haer afsceyt van mij met affectie en tendresse.⁸⁷ Soo ras⁸⁸ de kerck uijt was, ginch ick wederom naer huijs en seijde onse hospita dat ick soo te paert soude gaen sitten, naer dat ick bij monsieur de Archimout soude gegeten hebbe, om alle voorgeseyde⁸⁹ confusie⁹⁰ te ontvlieden. Sij lieten mij met groot regret⁹¹ gaen, leydende mij monsieur de Seve⁹² haer vaeder tot aen de Rue Basse. Eer ick tot monsieur de Archimbout ginch, nam ick afsceyt in de familie⁹³ van monsieur Guairnier, daer mede soo al wat omginch, synde syn wijf seer teer van humeur.

Naer dat ick tot monsieur de Archimbout in t' geselschap van mademoiselle le Fort wel gegeten en veel goede reysen gedronken hadde, liet ick de paerden, die daer dicht bij stalden, scierlijck⁹⁴ van deur leyden, mijn bagage op binden en daer me voort sijnde, niet te min Guarnier en sijn wijf noch daer gekoomen om mij te sien vertrekken. Naer alle de adieus dan die al soo veel als ick kon ontvlieden, steech ick te paert, niet sonder traenen gesien te hebben van de de vrouw van monsieur de Archimbout, dat een seer soet wyfie is en door mijn doen veel vrijheid van haer man verkreech, die anders wel wat jalours valt. Juijst eer

131v ick half weech uyt de stadt was, rescontreerde ick den burchgraef met de baron Planits, t' welck mij engageerde⁹⁵ van noch voor een moment van t' paert te stygen. Den burch graef dede mij veel excuse dat ick hem niet thuijs gevonden hadt.

Twee ueren van Geneve passeerden ick de Rosne en eer ick te Chastillon⁹⁶ quam, alwaer ick des nachts bleef, sach ick een plaets daer de

⁸⁰ **dessein.** voornemen, plan.

⁸¹ **embarras.** hindernis.

⁸² **contravisites.** tegenbezoeken.

⁸³ **ontvlieden.** ontvluchten.

⁸⁴ **de weduwe mademoiselle Mestresat.** De familie Mestrezat was een invloedrijk Geneefse familie.

⁸⁵ **bagie.** bagage.

⁸⁶ **meyssens.** dienstmeiden.

⁸⁷ **tendresse.** genegenheid.

⁸⁸ **Soo ras.** Zo spoedig als.

⁸⁹ **voorgeseyde.** eerder genoemde.

⁹⁰ **confusie.** verwarring.

⁹¹ **regret.** verdriet.

⁹² **monsieur de Seve.** Ruysch ontmoette Zeve tijdens zijn eerdere verblijf in Genève.

⁹³ **famille.** familie.

⁹⁴ **scierlijck.** vlug.

⁹⁵ **engageerde.** verzocht.

⁹⁶ **Chastillon.** Châtillon-en-Michaille.

voorscreve rivier onder door een rots heen passeert, t' welck een wonder⁹⁷ gesicht geeft. Eer ick hier quam passeerden ick de Pas de Eschu, sijnde een seer nauwe pas aen een precipice.⁹⁸

Maendach den 1^{en} sat ick des morgens wederom seer vroeg op. Ick passeerden een steetie genaemt Nantua nevens eenige dorpies en ginch in Sardon⁹⁹ eeten en te Castel Galiate¹⁰⁰ slaepen, hebbende naer de middach den Mons Credo gepasseert en schrikkelijke¹⁰¹ hitte geleeden. Den wech den volgende berchachtich, doch eer ick in mijn logement quam, was ick al in t' vlackke.¹⁰²

Dijnsdach den 2^{en} sat ick wederom seer vroeg op om de hitte en ginch te Monluel¹⁰³ eeten, een stedeken aen een heuvel gelegen of liever seeker hoochlant, t' welck mij tot Lions toe geleijde. Ick arriveerden hier omtrent half tien ueren en vertrock eerst naer de middach omtrent 3 ueren om de voorscreve hitte. Omtrent anderhalf uer van Lions quam ick aen de Rosne, die mij tot aen de stadt toe geleijde, seer vermaekelyck. In de poort wiert mij mijn paspoort niet eens afgeeyst, doch myn koffers met groote discreetie¹⁰⁴ gevisiteert.¹⁰⁵ Ick nam mijn logement 'Aux trois rois'¹⁰⁶, alwaer ick met groote blyschap neef van Hoogheveen¹⁰⁷ en Smit vondt, nevens redelijck goet geselschap van Fransen, die wel modest¹⁰⁸, doch niet te min soo wat op syn Frans van de publike saeken discoureerden¹⁰⁹, doch mijn genoomen resolutie¹¹⁰ van alles te hooren en nergens van te spreken¹¹¹, deedt mij een begin van tamelijck contement¹¹² op de Franse reijs tegemoet sien.

Woensdach den 3^{en}. Den ganschen morgen deedt ick niet als mij wat reijnige, scoon lynwaet¹¹³ neemen, klermaekers, schoonmaekers etc. te spreken om mij in soomer equipage¹¹⁴ te stellen. Naer de middach koft¹¹⁵ ick t' geene dat tot het selve van nooden¹¹⁶ was en gingen wat door de stadt wandelen. Des avonts naer

⁹⁷ **wonder.** wonderlijk.

⁹⁸ **precipice.** afgrond.

⁹⁹ **Sardon.** Cerdon.

¹⁰⁰ **Castel Galiate.** Château-Gaillard.

¹⁰¹ **schrikkelijke.** verschrikkelijke.

¹⁰² **t' vlackke.** de vlakte.

¹⁰³ **Monluel.** Montluel.

¹⁰⁴ **discreetie.** netheid.

¹⁰⁵ **gevisiteert.** gecontroleerd.

¹⁰⁶ **'Aux trois rois'.** 'De drie koningen'.

¹⁰⁷ **neef van Hoogheveen.** Ruysch' vaste reisgezel, zijn neef Dirck van Hoogheveen, was op 4 mei al naar Lyon vertrokken.

¹⁰⁸ **modest.** bescheiden.

¹⁰⁹ **discoureerden.** discussieerden.

¹¹⁰ **resolutie.** voornemen.

¹¹¹ **doch mijn...te spreken.** Het voornemen om het buitenland op een dergelijke manier te observeren werd in veel eigentijdse reisgidsen geadviseerd.

¹¹² **tamelijck contement.** tamelijke tevredenheid.

¹¹³ **lynwaet.** linnen.

¹¹⁴ **soomer equipage.** zomerkleren.

¹¹⁵ **koft.** kocht.

¹¹⁶ **van nooden.** nodig.

den eeten gingen wij in bellecour¹¹⁷ wandelen, een scoone vierkante plaets, alwaer aen de eene syde een scoone allee van groote boomen is, die wel eer voor een malie baen gedient heeft, doch om syn kortheid naer myn oordeel verlaeten en nu voor de wandelinch dienende, alwaer alle de luyden van fatsoen¹¹⁸ de lucht sceppen.¹¹⁹ Hier omtrent wonen de meeste gequalificeerde¹²⁰ luijden.

132R Donderdach den 4^{en} sijnde het le feste Dieu¹²¹, saegen wij over al seer veel processien en de twee voornaemste tot seekeren monsieur Mose, apotheker van onse religie, den kennis van neef van Hoogheveen en Smit. Mede saegen wij marcheeren twee compagnien burgerije onder de waepen, die dit werck daechs te vooren des avonts begonnen al hadden, alsoo haere vendels¹²² gebenediceert¹²³ waeren. Mede marcheerden de harquebusiers¹²⁴ van de stadt, die seer wel in ordre sijn.

Vrijdach den 5^{en} brachten wij den tyt met wandelen, soo in de Aeneè¹²⁵ als Bellecour, dekent¹²⁶ bij imant een visite gevende, vondt casueel¹²⁷ madame de Reverchon, die hem seer civilityt deedt. Hij seyde haer dat ick veel moeyten aen wenden om haer te zoeken.

Saeterdach den 6^{en} meynde ick madame de Reverchon te gaen besoeke, doch den regen belette mij het selve.

Sondach den 7^{en} voeren wij des morgens in een groote treckscuyt, die seer gemackkelijk is en veel volck laeten kan, in t' geselschap van veel fatsoenlijke luyde naer St. Romeijn¹²⁸ om de predicatie te hooren. Daer vaeren ordinaris¹²⁹ vijf van dese scuijten en de wech is seer vermaekelijck en duert omtrent twee ueren. De kerck is seer proper en wel geaccommodeert¹³⁰ om veel volcks te laeten. De gemeente is omtrent tussen de drie en vier duijsent sielen en omtrent 12 hondert communicanten. Sy hebben twee predicanten, dat seer habile¹³¹ luijden sijn. Tusschen de twee predicaties aeten wij in een herreberch hier dichte bij. Wij quaemen des avonts omtrent 6 ueren wederom in de stadt.

¹¹⁷ **bellecour.** Het gaat om het Place Bellecour, het centrum van Lyon.

¹¹⁸ **luyden van fatsoen.** heren van stand.

¹¹⁹ **de lucht sceppen.** een luchtje scheppen.

¹²⁰ **gequalificeerde luijden.** elite.

¹²¹ **le feste Dieu.** Sacramentsdag. Op deze katholieke feestdag wordt gevierd dat Christus zichzelf onder gedaante van brood en wijn aan de gelovigen geeft.

¹²² **vendels.** vaandels.

¹²³ **gebenediceert.** gezegend.

¹²⁴ **harquebusiers.** soldaten uitgerust met een haakbus.

¹²⁵ **Aeneè.** Het is onduidelijk op welke plek Ruysch doelt.

¹²⁶ **dekent.** Onzekere lezing.

¹²⁷ **casueel.** toevallig.

¹²⁸ **St. Romeijn.** Waarschijnlijk gaat het om Saint-Romain-en-Gal.

¹²⁹ **ordinaris.** gewoonlijk.

¹³⁰ **geaccommodeert.** geschikt.

¹³¹ **habile.** bekwame.

Maendach den 8^{en} was ick naer de middach aen t' huijs van madame de Reverchon, doch hadt het ongeluck dat sij eeven uyt was gegaen. Ick ginch mijn cousin¹³² afhaelen en gingen doe wat wandelen.

Dijnsdach den 9^{en} rechten wij niet uyt vermits den continueelen regen. Alleen was ick naer den eeten ten huijse van madame de Reverchon, die ick wel niet thuyt vondt, doch haer meijt versocht my te wachten, dewijle ordre hadt van haer meestres te haelen als ick koomen soude. Doch tot mijn ongeluck was sij even met de luijden daer sy was uytgegaen. De meijt seyde mij dat ick haer des morgens best soude thuyt vinden. Des avonts t' weer opclaerende, ginch ick met neef Hoogheveen in den thuijn van t' stadthuijs wandelen, alwaer wij veel volcks vonden.

Woensdach den 10^{en} niet notabels uijtgerecht.

132v Donderdach den 11^{en} gingen wij met monsieur Mose den ganschen morgen wandelen. Naer dat wij tot onsen t'¹³³ ontbeeten hadden. Hij toonde ons veel curieushede¹³⁴ en leyden omtrent het clooster van de dames de St. Piere¹³⁵, dat op een berch leijt, niet te min binnen de circumvalentie¹³⁶ van de stadt, daer wij de selve tenemael¹³⁷ ondeckte nevens de gansche campagnie.¹³⁸ Doch van alles dat wij desen morgen saegen, sal ick niet seggen, alsoo wij voorgenoomen hebben twee a drie daegen te emploijeeren¹³⁹ om de stadt met ordere¹⁴⁰ te besien.

Des middachs bleef monsieur Moise by ons eeten en bracht ons naer de middach bij een compagnie van musicanten, daer seer wel gesongen wiert. Wij vonden hier den predicant Graverol nevens syn broeder, dat een seer gerenomeert abt is: alle beijde seer curieuse¹⁴¹ luyden en van goede conversatie. Naer t' eijndige van de musieck maecten ick kennis met de voorscreve heeren. Wij wandelde saeme naer de jesuiten¹⁴², dewelke seer magnifijck gelogeert sijn. In t' midde van t' klooster is een scoone groote vierkante plaets die rontom licht geeft aen t' klooster. De faciate¹⁴³ van t' gebouw is admirabel gescildert. Wij wierden door een seer beleeft pater in haer bibliotheec geleyt die seer magnifyck sal syn als de selve voltrokken sal syn. Daer naer toonden sij ons haer apotheeck en voor laetste haer kerck, die al van de fraijste van Lions is, alwaer evenwel in de kerken niet veel te sien is. Sij toonden ons een tabernakel van silver, die admirabel kostelyck is, boven het groot altaer, dienende om het sacrament te bewaeren.

¹³² **cousin.** neef. D.w.z. Dirck van Hoogheveen.

¹³³ **onsen t'.** ons huis.

¹³⁴ **curieushede.** curiositeiten.

¹³⁵ **het clooster...St. Piere.** Het betreft de Abbaye de Saint-Pierre-les-Nonnains.

¹³⁶ **circumvalentie.** omwalling.

¹³⁷ **tenemael.** helemaal.

¹³⁸ **campagnie.** vlakte.

¹³⁹ **emploijeeren.** gebruiken.

¹⁴⁰ **met ordere.** in volgorde.

¹⁴¹ **curieuse.** bijzondere.

¹⁴² **de jesuiten.** Mogelijk gaat het om het jezuietenklooster Cour des Loges.

¹⁴³ **faciate.** gevel.

Vrijdach den 12^{en} ginch ick des morgens een brief over geven aen madame de Reverchon een brief van mijn swaeger over geven. Ick moet bekennen noijt soodaenich ontfangen geweest en buytens landts meer tendresse genooten te hebben. Een moeder soude onmoogelyck haer soon beter kunnen ontfangen. Sij wilde met gewelt hebben dat ick bij haer soude loogereen, t' welck ick met groote moeyte excuseerde alsoo sij mij seer presseerden.¹⁴⁴ Naer de middach hiel¹⁴⁵ ick postdach.

Saeterdach den 13^{en} brachten wij onse tijt met wandelen door en collationeerden in de herreberch, die aen de Rosne binnen de stadt in een frajen thuijn daer tuschen lustich was.

133R Sondach den 14^{den}. Soo als wij gereet waeren om naer de scuyt van St. Romeijn te vaeren, sont monsieur Moise of wij lust¹⁴⁶ hadden van met eenige musicanten, die een bruydegom van de religie¹⁴⁷ accompagneerde¹⁴⁸, om onderwege wat musieck te maeken, accompagneerde mede vaeren, t' welck wij deden. Niet tegenstaende¹⁴⁹ dat bruijt en bruydegom van weinich fatsoen waeren, soo vonden wij eenige juffers van conditie¹⁵⁰ by haer, waer mede wij tot St. Germain toe voeren, alwaer het lieve paer in kaemer ginch en van de voornoemde van de luijden die te kerck quaemen, gefeliciteert wierden en in de kerck geleijt. Naer dat sy getrouwt en de predicatie gedaen hadde, gingen de voornaemste juffers en galandts¹⁵¹ met den bruydegom en de bruijt in een huijs een half uer St. Romain eten, alwaer wij oock versocht wierden en ons wel diverteerden.¹⁵² Des avonts met de ganse caravane¹⁵³ in de stadt koomende, wiert ons wederom collatie gegeven en holpen de bruijt, naer wij tot elven gedanst hadden, te bedt.

Maendach den 15^{en}. Naer de middach tot monsieur Moise gaende ten twee volgens bespreck¹⁵⁴ en hem niet thuijs vindende, gingen wij wat wandelen en eenige bootscappen doen. Naer de welke wij het op Madagascar gemunt hebbende, synde den thuyne daer wij saeterdachs geweest waeren, vonden wij monsieur Moise onderweech die met ons ginch. Des avonts naer den eeten nam ick een overdeckte scuijt en ginch, naer dat ick mij tot op mijn onderkleederen ontkleet hat, in de rievier voor onse deur swemmen, t' welck seer vermaekelyck was. Dewijle ick int' waeter was, quam monsieur Moise by geval met een vriendt van hem die de musieck verstont in mijn scuyt en gingen naer dat sij van gelyken gebayt¹⁵⁵ hadden met mij op mijn kaemer, alwaer wij noch een uurtie met harmonij¹⁵⁶ door brachten.

¹⁴⁴ **presseerden.** aandrang.

¹⁴⁵ **hiel.** hield.

¹⁴⁶ **lust.** zin.

¹⁴⁷ **van de religie.** D.w.z. de protestantse religie.

¹⁴⁸ **accompagneerde.** vergezelden.

¹⁴⁹ **Niet tegenstaende.** Hoewel.

¹⁵⁰ **conditie.** stand.

¹⁵¹ **galandts.** verloofden, minnaars.

¹⁵² **diverteerden.** vermaakten.

¹⁵³ **caravane.** karavaan, groep.

¹⁵⁴ **bespreck.** afspraak.

¹⁵⁵ **gebayt.** gebaad.

¹⁵⁶ **harmonij.** muziek.

Dijnsdach den 16^{en} deden neef Hoogheveen en ick naer den eeten bootscappen, dienende tot het maeken van een kleet, en gingen des avonts naer den eeten in Bellecourt wandelen.

Woensdach den 17^{en} ginch bij madame Crasel een brief overleveren die mij madame Bonnet gegeven hadt. Sij is van de eerste conditie en ontfonch mij met veel civiliteit, te meer alsoo wy van eene religie waeren. Naer dese visite ginch ick bij madame de Reverchon, die wederom met haere extraordinare affectie ontfonch en duysent excuse maecte dat sij mij geen gelt gepresenteert¹⁵⁷ hadt, mij tot hondert pistoolen¹⁵⁸ toe offereerende¹⁵⁹ in geval dat ick t' selve van doen mocht hebben. Daer naer bracht sij mij seekere madame le Mage, die door t' podagra continueel genootsaeckt is het bedt te houden, doch seer veel goet geselschap heeft. Haer dochter was heel aengenaem. Ick vondt hier eenige dames met dewelke ick naeder sekere madame Case ginch besøeken, die het properste en magnifyckste huys en thuijn van Lions besit. Sels leijdt men altoos¹⁶⁰ de vreemdelinge het selve te sien. De dame van den huijse leijde mij met veel beleeftheid, naer dat madame de Reverchon mij aen haer gepresenteert hadt met veel beleeftheid, over al. Ick vondt hier drie a vier hupse¹⁶¹ juffers en onder andere een die goet Itaeliaens sprack.

133v

Des avonts naer den eeten ginch ick met neef Hoogheveen wandelen in de thuijn van t' stadthuys, alwaer wij seeker Hollants koopman vonden, die ons engageerde in 'De Cage'¹⁶² met hem seer goeden wijn te gaen drinken, alwaer wij monsieur Moise vonden, die ons thuijs convoijeerden.¹⁶³

Donderdach den 18^{en} gingen wij naer den eeten musieck hooren bij monsieur St. Colombe en naer de selve wandelen buyten de stadt. Des avonts naer den eeten wierden wij geleyt door monsieur Mose ten huijse van den conseiller¹⁶⁴, daer wij een groote assemble¹⁶⁵ van dames vonden. Wij hoorden hier een musiec van stemmen en instrumenten, dat excellent was. De stemmen waeren drie juffers, waer van de frayste sulken excellente bousonch¹⁶⁶ als ick oijt gehoort hebben, t' welck mij seer vreemt voor quam.

Vrijdach den 19^{en} rechten wij niet notabels uijt. Des avonts naer den eeten gaen wandelen, saegen wij een arme vrouw naer t' hospitael draegen, wiens hoofd door een koets te pletteren gereden was.

Saeterdach den 20^{en} gingen wij, te weeten neef van Hoogheveen en ick, ten huijse van madame de Reverchon, doch vonden haer niet t'huijs, soo dat wij de rest van

¹⁵⁷ **representeert.** aangeboden.

¹⁵⁸ **pistoolen.** Het pistool, de dubbele Spaanse escudo, was een muntsoort.

¹⁵⁹ **offereerende.** aanbiedend.

¹⁶⁰ **altoos.** altijd.

¹⁶¹ **hupse.** aardige.

¹⁶² **'De Cage'.** 'De Kooi'.

¹⁶³ **convoijeerden.** brachten.

¹⁶⁴ **conseiller.** raadsman.

¹⁶⁵ **assemble.** bijeenkomst.

¹⁶⁶ **bousonch.** bezong.

onsen tijt in Aennee en buijten de stadt met wandelen doorbrachten. Des avonts naer den eeten op de promenade van Bellecourt.

Sondach den 21^{en}. Vermits de hetten¹⁶⁷ syn wij niet naer St. Romeyn gegaen en niet notabels uytgerecht.

Maendach den 22^{en} sijn wij wederom ten huijse van madame de Reverchon geweest, doch de fortuijn¹⁶⁸ als vooren. Des avonts naer den eeten gingen wij met monsieur Mose wandelen de rivier lanchs naer Madagascar, alwaer een troep musicanten die ick meest kost¹⁶⁹ bij den anderen vonden en ons wat vrolyck mede maecten.

Dijnsdach den 23^{en} vonden wij madame de Reverchon t' huijs. Sij deedt aen neef van Hoogheveen hondert caressen¹⁷⁰, naer dat ick sijn edelheid bekent hadde gemaect. Wij bleven meer als een paer ueren bij haer, ter oorsaeck dat sij freujt en confitueren¹⁷¹ die sij gemaect hadde te collationeeren gaf, kunnende wij geen satisfactie¹⁷² genoegh neemen in de extraordinare vriendschap die sij ons betoonden.

134v Hier van daen gaende, deden wij eenige bootscappen en des avonts gingen wij onse maeltijt onder ons drien, te weeten monsieur Mose, neef Hoogheveen en ick, op t' waeter houden in een scuijten om de vierwerken¹⁷³ te sien, die ter oorsaeck van St. Jans avont op de Pont de Piere¹⁷⁴ aen gestooken wierden.¹⁷⁵ De selve waeren seer fraij en wier uijt een redelijke goede machine gescoote, daer toe aengerecht.¹⁷⁶ Doch de meesten die daer in forme van inscriptie op waeren gestelt, vondt ick soo sot als oyt veersien¹⁷⁷ gesien hebbe, behalve dat de selve seer chocant¹⁷⁸ waeren en lichtelyck¹⁷⁹ ons purgeerde¹⁸⁰ van de besculdiginge die onse natie geleeden heeft bij vreemde potentanten¹⁸¹ op dat sujet.¹⁸² In Madagascar was den capiteijn van t' quartier¹⁸³ met sijn vrienden en de voornaemste musicanten, die ons met in de twintich musket scooten salueerden, soo als wij daer voor bij vaerende haer gesontheit dronken. Haer gansche geselschap vont daer naer op de rivier in een scuijt vol lanteeraerens¹⁸⁴, t' welck seer lustich was.

¹⁶⁷ **heten.** hitte.

¹⁶⁸ **de fortuijn.** D.w.z. de pech.

¹⁶⁹ **kost.** kende.

¹⁷⁰ **caressen.** vriendelijkheden.

¹⁷¹ **confitueren.** zoetigheid.

¹⁷² **satisfactie.** voldoening.

¹⁷³ **vierwerken.** vuurwerken.

¹⁷⁴ **de Pont de Piere.** Het betreft de Pont du Change.

¹⁷⁵ **de vierwerken...gestooken wiert.** Op 24 juni wordt de geboorte van Johannes de Doper gevierd.

¹⁷⁶ **aengerecht.** opgericht.

¹⁷⁷ **veersien.** versjes.

¹⁷⁸ **chocant.** choquerend.

¹⁷⁹ **lichtelyck.** eenvoudig.

¹⁸⁰ **purgeerde.** zuiverde.

¹⁸¹ **potentanten.** staten.

¹⁸² **sujet.** onderwerp.

¹⁸³ **t' quartier.** de wijk.

¹⁸⁴ **lanteeraerens.** lantaarns.

Woensdach den 24^{en} waeren wij naer de middach tot monsieur Mose, alwaer wij seer goet geselschap vonden nevens sijn susters, dat hupse menschen sijn. Onder andere vonden wij een seer vrolyck kerel, die bij occasie¹⁸⁵ dat wij collationeerden eenige lieties¹⁸⁶ sonch, doch met sulck een afgrijselyken force van stem¹⁸⁷ dat ick noch noijt diergelyke gehoort hebben. Niet te min leijden hij de selve soo aengenaem dat het vermaekelijck was de selve aen te hooren. Wij maecten partij des avonts daer te eeten en ieder syn scootel te brengen, noodigenden syn susters noch eenige soete meijsies daer bij en monsieur Mose voorscreve dede de musicanten vergaederen¹⁸⁸, soo dat wij tot des nachts ten twaelf ueren onsen tyt met seer groote satisfactie doorbrachten.

Donderdach den 25^{en}. Vermits de geweldige hetten quaemen wij niet uyt den huijs als tegens vijf ueren des naer middachs, wanneer wij een scuytie naemen en gingen ons op de rivier met myn hont en een jonchendt daer bij naer soon wat vermaeken. Wij naemen onderweech monsieur Mose met noch een vriendt in, met de welke wij naer dit divertisement¹⁸⁹ wat gingen collationeeren. Des avonts naer den eeten gingen wij bij seekere Engelseen¹⁹⁰, die bij ons logeerde, koutscael¹⁹¹ drinken, t' welck sy op haer manier seer goet maecten.

Vrydach den 26^{en}. Vermits de groote hitte niet anders uytgerecht als eenige bootscappen en naer den eeten in Bellecourt gewandelt.

134v Saeterdach niet notabels uytgerecht vermits de groote hitte, dewelke hier violenter¹⁹² bevinden als in Italie, vermits het saisoen aldaer seer extraordinaris was geduerende mijn verblijf.

Sondach den 28^{en} gingen wij met monsieur Mose naer den eeten des avonts met een scuytie de rivier op tot omtrent ten half uer buijten de stadt, alwaer monsieur Mose een thuyt met een huijsken hadt, t' welck vermits sijne verhevene situatie¹⁹³ een admirabel gesicht over de rivier en de campagne heeft. In den thuyt is een seer deliceus¹⁹⁴ fonteijntie onder een cabinet¹⁹⁵ van groente¹⁹⁶, dat wij seer aengenaem vonden. Naer dat wij tot omtrent twaelf ueren gewandelt hadde in de maenescyn om de koelte te sceppe gingen wij slaepen.

Syn huysken was seer proper gemeubleert en alsoo hij maer twee ledikanten hadt, waer van t' eene seer groot was, naemen neef Hoogheveen en ick t' grooten en lieten hem het kleyne. Tot desen thuyt van monsieur Mose toe

¹⁸⁵ **occasie.** gelegenheid.

¹⁸⁶ **lieties.** liedjes.

¹⁸⁷ **force van stem.** luide stem.

¹⁸⁸ **vergaederen.** bijeenkomen.

¹⁸⁹ **divertisement.** vermaak.

¹⁹⁰ **Engelseen.** Engelsen.

¹⁹¹ **koutscael.** Waarschijnlijk gaat het om een zoete melkdrank, vergelijkbaar met het Deense koldskål.

¹⁹² **violenter.** feller, erger.

¹⁹³ **situatie.** ligging.

¹⁹⁴ **deliceus.** aangenaam.

¹⁹⁵ **cabinet.** kas.

¹⁹⁶ **groente.** planten.

was met ons seekeren monsieur de Madiere genoomen, die bij sijn grootmoeder ginch logeeren, die hier van daen een half uer mede een seer fraij landthuijs hadt, en alsoo sij een seer goethartige vrouw is, hadde sij twee, drie juffers en messieurs van haer kints kinderen¹⁹⁷ bij haer en onder andere juffrouw Mose, een seer soet meijnsken. Monsieur de Madiere versocht ons seer dat wij des anderen daechs hem des morgens in de koelte souden koomen aanspreken om te wandelen, t' welck wij aen naemen.

Maendach den 29^{en} gingen monsieur Mose en ick (laetende neef Hoogheveen daer wij geslapen hadde, die vermits een weynich indispositie niet vroech op kost staen) des morgens ten vijf ueren naer monsieur de Madiere met een scuijtie de rivier op. Recht voor haer huijs vonden wij de hier voor genoemde juffers in t' waeter om haer te baeden, doch alsoo sij geen masker voor hadden, een gebruyck voor vrouwe in dese occasie, maeckten sij hondert postueren¹⁹⁸ om aen landt te raeke eer de voorscreve maskers te krijgen, synde de grondt seer steenachtich. Dit baeden omtrent dese tyt wert seer gesont geoordeelt in dit landt, soo des morgens seer vroech als des avonts naer sononderganck. Het selve is seer gemeen¹⁹⁹ voor mans en vrouwen van alderhande conditie, t' welck seer wonderlyck staet. De vrouwen als geseijt is gemaskeert.

135R Naer dat wij dese juffers wat getenteert²⁰⁰ hadden, gingen wij monsieur de Madiere vinden, die besich was met hen te kleeden en naederhandt met ons naer seeker eijlandeken voer dat sij Cille van gelyke noemen om de mis te hooren. Dit eijlandeken lecht hier dicht omtrent, waer op niet als een kerck staet en seer veel huijse voor syn kleyn begrip, daer de kannuniken met de priesters woonen, die een groote scoole houden voor de jeucht. t' Selve is eerst een groot klooster geweest, doch in de troebelen²⁰¹ van de gereformeerden²⁰² gedestruert²⁰³ en naerderhandt weederom tot een canonisije²⁰⁴ op gerecht.

Dewijl onse compagnon mis hoorden, gingen wij in t' dorp aen t' vaste landt met een priester van Mose syn kennis ontbijten en hier van daen gingen wij met monsieur de Madiere wederom naer syn grootmoeder die ons hadt doen belooven van wederom te koomen. Wij vonden wederom den onbijt seer magnifijck gereedt, naer de welke wij de juffers gingen vermetselen²⁰⁵, die naer t' bat waeren gaen rusten. De goede oude vrouw begeerden ten uijterste dat wij des middachs daer soude blijven eeten, t' welck wy lichtelyck accordeerden.²⁰⁶ Ick sondt daerom de scuijt naer neef Hoogheveen op haer begeeren²⁰⁷, die tegens dat wij aen taefel gingen van gelyken daer ook quam en ondertussche geleyden

¹⁹⁷ **kints kinderen.** kleinkinderen.

¹⁹⁸ **postueren.** bedekkende houdingen.

¹⁹⁹ **gemeen.** gewoon.

²⁰⁰ **getenteert.** lastig gevallen, beproefd.

²⁰¹ **troebelen.** problemen.

²⁰² **troebelen van de gereformeerden.** In het Frankrijk van de zeventiende eeuw waren er regelmatig onlusten tussen hugenoten en katholieken. Het Edict van Nantes uit 1598 schonk de hugenoten enige mate van religieuze vrijheid, maar ook ten tijde van deze politieke oplossing waren er spanningen tussen de twee gemeenschappen.

²⁰³ **gedestruert.** vernietigd.

²⁰⁴ **canonisije.** kanunnikdij.

²⁰⁵ **gingen vernestelen.** in de war gingen brengen.

²⁰⁶ **accordeerden.** aannamen, overeenkwamen.

²⁰⁷ **begeeren.** verzoek.

wij de juffers *al l'isle*²⁰⁸ om de mis mede te hooren. Juffrouw Mose, haer broeder en ick gingen geduerende haer devotie wat wandelen.

Naer dat wij des middachs wel getracteert waeren, brachten wij den ganschen naermiddach met de conversatie, spelle, singen, badineeren²⁰⁹ etc. in huijs ter oorsaeck van de hitte door. Des avons naer groote dancksegginge en een aengenaeme collatie onder de groente gingen neef Hoogheveen en ick wederom naer ons nacht logement om nochmael daer het vermaeck van te slaepen te genieten, laetende monsieur Mose naer de stadt gaen vermits sijn affaires²¹⁰ hem aldaer riepen.

Dijnsdach den 30^{en}. Naer dat wij des morgens wel gewandelt hadden, retireerden wij ons²¹¹ wederom des middachs naer de stadt. Naer de middach gingen wij madame de Reverchon bezoeken, doch vonden haer niet thuijs. Des avonts naer den eeten gingen neef Hoogheveen en ick in Aenee wandelen, alwaer wij soo diep in de praet geraeckten dat het twaelf ueren wiert eer wij eens dachten om naer huijs te gaen, t' welck oorsaeck was dat wij in den thuijn gesloten waeren, doch wij maecten soo veel geraes aen de huijsen van de luijden die hier wonen dat eijndelijck een oude vrouw de goetheid hadt van ons in haer hemt daer uijt te laeten, t' welck al geen quaede fortuijn door iemant van mijn jaeren over veertich jaere geweest soude sijn.

²⁰⁸ *al l'isle*. naar het eiland.

²⁰⁹ **badineeren**. grapjes maken.

²¹⁰ **affaires**. zaken.

²¹¹ **retireerden wij ons**. trokken wij ons terug.